

Förslag
Till
En Ny
Skol. Inrättning

I Randasalmi Socken i Savolax.

Författadt år 1777

af

MAGNUS JACOB ALOPÆUS,

Dom - Proff.

ÅBO, 1804.

Tryckt i FRBNCKELLSKA Boktryckeriet.

REVISED

1877

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS DEPARTMENT

1877

PHYSICS DEPARTMENT

Förslag

Till en ny Skol-Inrättning i Randa-
falmi Socken i Savolax, förfat-
tadt år 1777 a).

Den som vill komma fram med projek-
ter, bör i synnerhet tänka efter, hu-
ruvida de låta verkställa sig. — Således är
det såfängtt, att föreslå en Skol-Inrättning i

A 2

Ran-

- a) Detta Förslag, ehuru författadt för så många
år tillbaka, vid den tid en Militär-Skola i Sa-
volax påtänktes, och innan Trivial-Skolan flyt-
tades ifrån Randafalmi till Kuopio, torde dock
ännu tjena till någon upplysning vid den vig-
tiga frågan, som, till närmare granskning, å-
ter är företagen, om Skol-Verkets förbättring
i Riket. — Förslaget angår väl egentligen en
viss Skola, å en afågsen ort; men lårer dock
finnas innehålla många omständigheter, som
kunna lämpas till alla Trivial-Skolor, och för
öfrigt gifva anledning, att vidtaga författnin-

Randafalmi, hvarvid alla Vettenskaper lika fördelaktigt och grundligen skulle kunna bringas

gar äfven efter hvarje Skolas lokala beskaffenhet. — Man har än icke funnit skäl, att ändra den öfvertygelsen man haft, att publika Skolor, inrättade gemensamt för alla Stånd, undantagande de för Allmogens barn, vore mycket nyttigare och mindre kostfamma, än de för särskilda Stånd anlagda Undervisnings-Verk. — Då ingen såker Fond var att påräkna till lön för den projekterade 5:te Läraren, än mindre för Exercitie-måftaren, antog man, den tiden Förslaget gjordes, såsom en på anförda skäl grundad sannolikhet, att fördubblingen af Djekne-Räntan lätt kunde vinnas, och att, sedan någon summa för Skolböckers uppköp och Skolhusens reparasjon, blifvit af denna supponerade Fond afdragen, allt hvad då återstod, kunde användas till lön för den 5:te Läraren.

Angående tillsynen öfver disciplinens förhållande, har ej något blifvit tillagdt till det, som Skole-Ördningen förut derom innehåller. Saken är högst angelägen, men befordras icke derigenom, att man ställer barn och ungdom under en oafbruten sträng tillsyn och korrektion vid minsta afvikelse ifrån föreskrefna regler. — Erfarenheten tyckes nogsammt hafva lärt, att den för mycket regelbundna och tvungna uppfostran bör förkastas, hvilken ej lemna ungdomens förmågenheter, böjelser och krafter tjenligt tillfälle att fritt få yttra och utvecklas sig, dels för att vinna, i det löfliga och nyttiga

bringas ungdomen; ty en så tillräcklig och stor Fond, som dertill skulle erfordras, har man förmodligen ingen förhoppning att erhålla, och till att pålägga fyra eller fem Lärare, att undervisa unga gossar, nästan i alla bekanta Vettenskaper, såsom någre denna tiden velat påstå, låter ganska väl säga sig på papperet, men blir ändå alltid ogjordt. — Dock om Savolax skall varda hulpet, måste det, framför allt, hafva dygdige och förståndige Embetsmän i Civil - Militär - och

A 3

Prest-

ga, all möjlig stadga, styrka och mognad, dels för att i god tid lemna rum till rättelse för det oordentliga och skadliga. Små skador och olägenheter ådragne i de unga åren, genom egna förseelser, och i synnerhet goda efterdömen samt förnuftiga och Christeliga föreställningar esomoftast upprepade, jemväl understundom allvarsamare, men med mycken urskillning och varsamhet anställda bestraffningar göra då den bästa nytta. — Så mycket man beskyller den fordna tidens ungdom för plumpheter och groft sjelfsväld, som dock i allmänhet icke hindrade de fleste, att blifva stadgade, beskedlige och skicklige män, så mycket torde man nu hafva orsak, att söka förekomma, det ej för mycken sinnlighet och fåfånga må intaga de unga sinnen, och att redan i deras bästa år, ej må märkas, det vecklighet, vällust och mångahanda utsväfningar utomordentligen försvagat både själ och kropp.

Prest-Stånden, — Detta väntar man åter för-
gälfves, der icke grunden dertill lägges i de
yngre åren, genom grundelig undervisning
och lärdom, helst i publika Skolor.

Inrättningen vid nuvarande Trivial-Sko-
la i Randafalmi, är väl icke tillräcklig el-
ler rätt tjenlig att tillkapa alla dessa flags
Embetsmän: Icke heller blefve den till detta
ändamål tjenligare, utan tvertom alldeles o-
lämplig, om denna Skola, efter någres för-
slag, i de framfarna tider, skulle fördelas,
så att en eller 2 Lärare blefve endast kvar
i Randafalmi och de andre flyttades till en
annan Socken, att upprätta en dylik eller
någon annan flags Skola *b)*; ty utom andra
olä-

b) Skolan i Randafalmi, nu mera i Kuopio Stad,
är märkvärdig för sina flyttningar. Aldraförst
var den anlagd i Wiborg och, efter dess öfver-
gång till Ryska Kronan, uti Nyflott, hvarifrån
den flyttades till Wilmanstrand år 1732. När
åter sistnämnde Stad förlorades, blef samma
Skol-Stat, genom Kongl. Resolution af den 30
Januari 1747, upprättad uti St. Michels Soc-
ken i Savolax; derifrån vidare flyttad, genom
Kongl. Reskriptet till Consistorium af d. 6 Dec.
1748 till Randafalmi, och ändtligen, till följe
af Kongl. Maj:ts Nådiga Förordnande under d.
18 Dec. 1782 till Kuopio Stad år 1788. — Allt
hvad som blifvit projekteradt till förbättring

olägenheter, finge man derigenom, i sjelfva verket, icke annat, än 2:ne eller flere så kallade Pædagogier; och vid dem hinner man omöjligen öfver de första grunderne i en eller annan Vettenskap. Den gamla inrättningen bör därför läggas till grund, och allenast tillbörligen förbättras, och göras mera gagnelig.

Men hvad som tyckes vara både nödvändigt och tillika möjligt att här åstadkomma, är 1) att alla de kunskaper bibringas ungdomen, som äro högstnödiga för alla, de må sedan gå till hvad Stånd eller Näring som helst. 2) Att undervisningen skall flytta till att äfven dana skickliga Militärpersoner, hvilka här skola bekomma en grundelig underbyggnad i alla Krigskonstens Teoretiska delar. 3) Måste här beredas andra skickliga ämnen, som tänka fortfara med studier och sedan blifva antingen Civil-Embetsmän eller i synnerhet Lärare och Prester. — Detta ändamål hoppas man kunna vinna, allenast Lärarens antal vid denna Skola blir Fem, utom en Exercitie-mästare. Nu äro der förut fyra ordentlige Lärare.

A 4

Det

af den fornda Randalmi Skolan, kan ock lämpas till Skolan i Kuopio.

Det är alltså en enda, som hit behöfves till, jemte en Exercitie-mästare, som bör kunna rida, fäcka och rita c). Efter antalet af Lärarne, blifva Klasferne 5, då hvarje Lärare undervisar sin Klafs, enligt följande inrättning.

1:sta Kollegens Klafs.

Här läses 1) Katekesen jemte korta moraliska lärdomar, i anledning af märkvärdiga språk i Bibeln. — 2) Kort utdrag af Bibliska Historien. — 3) Räknas 4 dagar i veckan, i två divisioner; den ena adderar eller subtraherar, och den andra multiplicerar eller dividerar. Längre går man icke i denna Klafs. — 4) Läres det märkvärdigaste, som derjemte lätt kan fattas, i Geografin och Historien. — 5) Någon gång i veckan Geometrisk Definitioner och Axiomer. — 6) Skrifves efter förskrift och stundom korta bref, m. m. För öfrigt vänjer man ungdomen, ifrån början, vid rent och tydligt uttal.

Här

- e) Torde vara för mycket begärdt af en man, som åtminstone icke för någon ringa lön kunde anskaffas.

Här anmärkes, att ingen antages i Skolan, som icke kan läsa Svenska innantill, och förstår Lutheri lilla Katekes.

2:dra Kollegens Klafs.

1) Alla räkna fyra dagar i veckan, i bråk och regula de tri med tillämpning. — 2) Fortsares med Geografien. — 3) Läses ett tjenligt Utdrag af Allmänna och Svenska Historien. — 4) Första boken af Euclidis Geometri. — 5) En lämplig Teologi, till ex. Alnanders *d*) och repetition af Bibliska Historien, jemte någon inledning till Moralska Vettenskapen. — 6) Latinska deklinationer och konjugationer, samt någon explikation till ex. af en tjenlig Orbis pictus, af dem som ämna sig till Prestler, eller annars vilja lära sig Latin; men de öfrige undervi-

A 5

fas

d) Eller heldre i denna Klafs, Biskop MÖLLERS *Försök till en större Lärobok i Christendoms-kunskapen*, 8:de upplagan; som tyckes vara tjenlig att, i stället för Svebelii Katekes, äfven nyttjas i 1:sta Klassen, när allt det, som är utmärkt med den finare stylen, der tills vidare gås förbi. Dock skulle man önska, att någre af de återopade hufvudsfråk ur Bibeln, blefve på sina ställen intagne,

fas i Fransyskan. — 7) Läres att skriva i sammanhang i hvarjehanda ämnen.

Konrektors Klasfen.

1) Alla läsa Euclidis 6 första böcker. — 2) Fortfares med Teologin. — 3) Cornelius Nepos, eller till ex. Rydelii Grammatiska Philosophans, expliceras af dem, som läsa Latin jemte det Latinska Grammatikan läres. De andre, som skola blifva Krigsmän, m. m. sjskflättas imedlertid med Fransyskan. — 4) Två dagar i veckan, läsa somlige Grekiska Grammatikan, men de öfrige undervisas då af Exercitie-mästaren. — 5) Skrifves en del på Svenska, en annan ömsom på Latin och Svenska.

Matematiska Klasfen.

1) Läses *Trigonometria plana*, Koniska Sektionerne, samt Algebra åtminstone till och med upplösningen af quadratiska æquationer. — 2) Grunderne i Taktiken. — 3) Grunderne i Mekaniken och i korthet några andra de nödvändigaste delar af Fysiken. — När detta är väl fattadt, läres 4) en närmare tillämpning deraf till Artillerit och Fortifikation. — 5) Skrifves på Svenska 2 gånger i veckan uti hvarjehanda tjenliga ämnen.

nen. — 6) Alla undervisas af Exercitie-mästaren.

Teologiska Klasfen.

1) Läres Teologin. — 2) Kyrko-historien. — 3) Expliceras någon tjenlig Latinsk Auktor. — 4) Läses Grekiska Nya Testamentet. — 5) Skrifves 2 gångor i veckan både på Svenska och Latin.

Utomdessa undervisas alla i de sistnämnda Klasfer, af *Konrektorn* uti Historien och Moralen; af *Mathematicus* i Geografien och Aritmetikken jemte det Geometrin repeteras, och af *Teologen* uti Psykologien, Logiken och den Naturliga Teologin, i korthet sammandragne; jemte repetition understundom af de angelägnaste Christendoms stycken, i anledning af Katekesen. — En af Lärarena, som dertill kan vara skicklig, går ock itundom ut, om våren och sommaren, med alla disciplarna, att botanisera och lära dem att känna de förnämsta örter till deras namn och medicinska nytta. Kunde han tillika medhinna, att lära dem, i de öfra Klasferne, till att förstå sig litet på de gångbaraste sjukdomar och deras botande, genom lätta och pålitliga huskurer, så vore det väl,

I an-

I anseende till timmarne, skulle göromålen emellan Lärarena på detta sätt fördelas e).

1:sta Kollegen.

Om Måndagar, Tisdagar, Torsdagar och Fredagar: För midd. ifrån kl. 7 till 9 läses Katekesen och Moraliske lärdomarne. — Ifrån kl. 9 till 10 loftimma. — Ifrån 10 till 12 räknas. — Ifrån 12 till 2 efter midd. ledighet. — Ifrån 2 till 3 skrives. — Ifrån 3 till 5 Geografien, Historien och stundom Geometriske Definitioner, m. m.

Om Onsdagar och Lördagar.

Ifrån 7 till 9 Katekesen och Moraliske lärdomarne. — Ifrån 10 till 12 Bibliske Historien. — Ifrån 2 till 5 skrives. Sedan ledighet.

2:dra Kollegen.

Ifrån kl. 7 till 9 första boken af Euclides. — Ifrån 10 till 12 räknas och någon timme, Historien. — Ifrån 2 till 3 skrives. — Ifrån 3 till 5 läsa somliga Latin, och andre Franska, 3 dagar i veckan, men den 4:de öf-

- e) Hvarje Klafs bör hafva sitt särskilda läse-rum. Då flere Klaser läsa på en gång, i samma rum, hindra de hvarandra: en omständighet, hvarpå man vid Skolbyggnaders uppförande icke alltid haft vederbörligt afseende.

öfvas. desse sednare i ritning af Exercitie-mästaren.

Om Onsdagar och Lördagar.

Ifrån 7 till 9 Teologin jemte inledningen till Moraliska Vettenskapen. — Ifrån 10 till 12 Historien och Geografien. — Efter midd. ifrån 2 till 3 skrifver en del, men de andre rita först, och sedan fäckta eller rida hos Exercitie-mästaren.

Konrektorn.

Om Fredagen, sedan bön är hållen, ifrån kl. 7 till 9, för alla de 3 öfra Klasserne, Historien och Moralen. — Ifrån 10 till 12 fyra dagar i veckan Geometrin. — Ifrån 2 till 3 skrifves. — Ifrån 3 till 5 expliceras Latin 5 dagar i veckan af somlige, men de andre läsa imedlertid 2 dagar Fransyska, och den 3:dje dagen rita de tillika med dem i andra Kollegens Klafs. — Den 4:de dagen läsa alla ifrån 3 till 5 Teologin.

Om Onsdagen, efter slutad bön, ifrån 7 till 9 Historien och Moralen för alla tre Klasserne. — Ifrån 10 till 12 Grekiska Grammatikan och någon explikation af en del, men de andre lära sig imedlertid att fäckta. — Om Lördagen ifrån 10 till 11 Teologin. — Ifrån 11 till 12 läsa någre Grekiska. De andre fäckta.

Några

Några timmar om Onsdags och Lördags eftermidd. användas hos Exercitie-mästaren, för att rita och rida eller fäckta.

Mathematicus.

Om Tisdagar och Torsdagar, efter slutad bön, ifrån kl. 7 till 9, för alla tre Klasserne, Geografin och Aritmetiken eller repetition af Geometrin. — För egen Klafs ifrån 10 till 12 fyra dagar i veckan, Trigonometria plana, Koniska Sektionerne eller Algebra. Ifrån 2 till 3 läses Fransyskan 2 dagar i veckan, och de andre 2 dagar ritar man hos Exercitie-mästaren. — Ifrån 3 till 5 Mechaniken, Artillerit, m. m. efter hand. — Om Onsdagarne och Lördagarne skrives endast för Mathematicus; men desutom syslefättes man med ritning ifrån 10 till 12, och med rida eller fäckta några timmar eftermiddagen.

Theologen.

Om Måndagar och Lördagar, sedan bön är hållen, ifrån 7 till 9, för alla 3 Klasserne, Utdraget af Logiken, Psykologin och Naturliga Teologin. — Om Måndagar, Tisdagar, Torsdagar och Fredagar, ifrån 10 till 12, för egen Klafs, Teologin och Kyrko-historien. — Ifrån 3 till 5 efter midd. expliceras Latinska Auktorer; men om Onsdagar och

och Lördagar ifrån 10 till 12 för midd. Grekiska Nya Testamentet. Samma dagar skrives. — De som behaga, må sedan rida, rita, fäcka.

Kl. half till 7 om morgonen skola alla discipulas vara tillstädes; och efter vanligheten, börjas och slutas Lektionerne med böner hvarvid alltid en af de 3 listnämnde Lärare, efter den utstakade ordningen, äro närvarande.

Grunden till föregående inrättning och indelning af göromål och timmar, vill man i korthet anföra.

Efter alla tiders förfarenhet, måste början ske med de lättaste principer i hvarje Vetenskap, hvarefter man småningom kan skrida till det, som är svårare. — Men en ordning är ock nödvändig, i anseende till Vetenskaperna. Man bör småningom ej alltså vänja ett barn vid eftertanke, utan ock söka att böja dets hjerta och sinne till rättkaffens dygder och ädelmodiga gerningar. Men jemte det de af Naturen bekanta begrepp om godt och ondt föreställas en yngling, bör i synnerhet den Christeliga Sedoläran, på ett lätt och öfvertygande sätt, bringas honom. — Dock som erfarenheten

nog-

nogsfamt lärt; att alla de projekter varit öa nyttiga, som gått derpå ut, att anse den moraliska delen af Christendomen enfsamt för tillräcklig, att tillkapa rätt dygdiga, ädel-sinta och patriotiska menniskor, så måste den gamla sanningen vidkännas, att den Christna Lärans sanningar böra läras och antagas, icke stämpade, utan i sitt sammanhang; Annars blir det skäl utan kärna, och man får, i det högsta, sådane blott belevade menniskor, som drifvas af någon vils passion, kunna till en tid eller i någon del, visa något stort och ädelmodigt, men när de åter frö-stas af andra passioner, blifva de ostadige, eller vällustige eller egennyttige m. m. och det allt gemenligen i hög grad. — Det är på denna grund, som man föreslår, såsom det af ålder varit vanligt, först den Kateketiska och sedan den Teologiska undervisningen jemte den Moraliska, men allt på ett lätt och öfvertygande sätt för alla Klasser, dock ej lika vidlöftigt för alla, hvarföre ock de böcker, som härvid nyttjas, böra vara begrip-lige och utvalde. — Dernäst måste alla lära sig att räkna, hvarmed derföre göres början redan i den lägsta Klasfen. — Någon kunskap i Geografin och Historien, äfven den Bibliska, är nödig för hvar och en, men i

fyn-

fynnerhet för dem, som antingen tänka fortfara med studier, eller ock endast blifva Militärer; hvarföre alla desse böra häruti blifva grundligen handledde.

Om Latinska språkets nytta och nödvändighet, är mycket tvifvadt och skrifvet. Det är onkeligt, att de fleste, som blifva Krigsmän, eller gå till Näringar, icke behöfva lära det; men för dem, som tänka fortfara med studier och gå igenom de högre Lärosäten, är det oundgängligt. Någre utmärkte snillen, som ärna sig till Militären och gifva hopp om sig såsom ämnen till skickliga Generaler, torde dock behöfva att förstå Latin. Åtminstone böra de icke sakna tillfälle, att lära sig det, om de så vilja. — Således blir inrättningen härvid sådan, att någre läsa Latin, andre icke. Dock göres härmed ej början förr än i 2:dra Kollegens Klafs, och i den Matematiska går man det alldeles förbi. — Deremot blir Fransyskan nödvändig, i fynnerhet för dem, som blifva Krigsmän; men de undervisas deruti endast så mycket, att de kunna väl förstå en Fransysk bok. Mera kan man ej begära utan lärskild Språkmästare, som likväl här, i anseende till Landets läge, tyckes vara mera nödig för Tyska och Ryska språkens lärande.

Geometrin till Sex böcker af Euclides, böra alla de läsa, som icke gå bort till någon Näring eller Handverk, redan ifrån den första eller andra Klasfen. Men de, som skola blifva Krigsmän, fordra mera och böra få all nödig handledning i grunderne till Taktiken, Artillerit och Fortifikation. — Der åter desfa Vettenskaper skola blifva grundlige, bör man förut vara väl hemma i plana Trigonometrin, Koniska Sektionerne, Mekaniken, något i Fyliken och jemväl i Algebra, åtminstone så mycket, at man kan upplösa quadratiska æquationer. — I Navigation fås här icke egentligen någon undervisning. Landets läge och beskaffenhet i Savolax tål ej stora Flottor, men väl en flotilj af smärre fartyg, hvars manövrer icke äro så svåra *f*). De som äro fallne för fjöväfendet, böra förefes med tillfälle, att få lära det vid en Skola, som är inrättad på en dertill bekvämare ort.

Vidare föreflår man, att bibringa alla i de 3 öfra Klasferne, de nödvändigaste principer af Psykologin, Logiken och Naturliga Teologin; hvilket allt i en liten bok kan
kor-

f) Under sista Kriget såg man detta, till en början, gå i fullbordan, då i Saimen några små Eskadrer af Kanon-flupar inrättades.

korteligen sammanfattas jemte några de utvaldaste bevis för den Christna Religionens fanning. Det är åtminstone i den afsligt nyttigt, äfven för blifvande Militärer, att de icke af okunnighet må förkasta den Christna Religion.

De som fortfara med studier och blifva Lärare och Prester, skola här få en grundelig handledning i Teologin och Kyrkohistorien, jemte det de läsa Nya Testamentet på sitt grundspråk, hvarmed man likväl egentligen lyslesätter endast den fista eller Teologiska Klasfen. Man bör kunna någorlunda väl Latin, innan man börjar med Grekiskan. Annars förlorar man mycken tid i fåfången, efter det sätt man nu brukar lära detta språk.

En af Lärarena, som dertill utses, bör någon tid, om våren och sommaren, lära ungdomen att känna de förnämliga örter och deras medicinska nytta; men en noga och grundelig undervisning i Natural-Historien och Medicin, kan icke fås utan färskild Lärare, hvilken vore här så mycket mera nödig, som Savolax behöfver helst infödingar till Läkare, hvilka älska och känna sin fosterbygd, och icke af fördomar eller okunnig-

B 2

nig-

nighet om folkets lefnadsart och beskaffenhet, kunna mera skada än gagna landet.

Att ungdomen läres ifrån första början, att både tänka och skriva redigt och grundeligen i hvarjehanda ämnen, är ganska nödvändigt. Men man får ej begynna med svåra saker. Korta bref och berättelser skrivas en högst 2 gånger i veckan, i de två första Klasferne, men efter förskrift alla de andra dagar. I de tre öfrige Klasfer, skrives i hvarjehanda ämnen, men ej oftare, än 2 gånger i veckan. Alla behöfva tänka, innan de skriva, men i synnerhet en ungdom. Annars brodskar han och blir vandervid. Läraren bör ock hafva tid att tänka på korrektion vid de ämnen, som i dessa Klasfer förekomma.

Vid jemkningen af läse-timmarne, har man varit betänkt uppå, att de hvarken skulle blifva för få eller för många. De afgå ej mycket ifrån det Kongl. Skol-Ordningen föreskrifver. Lärarena, i synnerhet vid de öfra Klasferne, behöfva äfven någon timme om dagen att tänka på, ej allenast hvad de skola lära sina disciplar, utan ock på hvad lätt de må kunna föreställa det rätt tydligen och begripligt, efter disciplarnes
fatt-

fattningsgåfva och behof. Den snällaste karl behöfver denna betänketid.

Första Läse-termin om året, börjas enligt Skol-Ordningen, om vintern vid Kyn-
dersmäsfo-tiden och flutas några dagar för
Johanni. Den andra börjas om hösten straxt
efter Bartolomei och flutas 14 dagar för Jul.
För öfrigt ställes Kongl. Maj:ts Nådiga Bref
till Confitorierne af den 29 Nov. 1773, om
onödige löfdagars indragande, till underdånig
efterrättelse. -- När man med den träng-
enhet som vederbör, läsit lå länge om året,
fordras nödvändigt både för Lärarne och
disciplarne, denna ledighet från publika gö-
romål, af två månader om sommaren och sex
veckor vid pass om vintern. En Lärare be-
höfver desfa veckor om året, till att sköta
sin hellsa, som ej annat kan, än under ter-
minerne mycket medtagas. Att flitigt fys-
lesätta sig med det besvärliga undervisnings-
verket, kostar på krafterne ansefligen. Man
blir på slutet svag till kroppen och ledsen
att tänka, der man ej stundom får någon fri-
het. Af erfarenheten kan man intyga, att
sedan man haft desfa några veckors ledig-
het, har man med synnerlig drift och mun-
terhet tagit åter vid arbetet, och dervid san-

nerligen gjort mycket flörre nytta, än om man dermed oafbrutit fortfarit. En Lärare, som vill riktigt fullgöra sina skyldigheter, är derforre icke alltid under ferierne sysslelös. Den tiden, som kan vara öfrig af den han behöfver till sin rekreation, använder han till att genom läsning och meditation, öka sina egna kunskaper, som också är nödvändigt, der han ej till flut skall blifva oduglig. Men det befväras honom icke; ty det sker mera fritt. Föräldrarne vilja ock hafva sina barn hem om somnaren och till Jul, för att sedan få mycket bättre kunna rusta ut dem till Skolan med mat och kläder; och sådant kan ej hindras. Att ej förtiga, det Ungdomen om somnaren behöfver mera rörelse och förfriskning.

Nu blir frågan, hvar någon Fond skall fås att kunna aflöna både Exercitie-mästaren och den föreflagne 5:te Läraren. Inrättningens vigt tyckes fordra Höga Öfverhetens Nådiga omsorg och uppmuntran. Man lär föga kunna uppte nyttigare inrättningar i ett Land, än undervisnings-verken äro, der de blifvit rätt anlagde och man vederbörligen handhafver dem. Derforre vågar man ock hoppas, att Hans Kongl. Maj:t af högst pris-

prisivärd ömhet för Vettenskaperne, allernådigst anflär något visst till skäligt underhåll för desfa Lärare vid Randafalmi Skola, som är den enda i hela Savolax och Karelen, hvilka Landsorter likväl, i flere affeenden, äro för Riket nyttige och kunna framdeles, genom en förnuftig och efter deras beskaffenhet afpassad hushållning, blifva det ännu mycket mer. — Det antages såsom afgjort, att alla de förre Lärare allt framgent behålla sina förra Spanmåls-löner och förmåner g). Deraf är ingen ting att minska, så framt man vill hafva skicklige Lärare. — Åt den 5:te Läraren, som skall vara Mathematicus och kunde få namn af Lektor, föreslår man i årlig lön, i brist af Spannemål, som dock vore tjenligare, 500 Riksd. Sp. Gifver man honom mindre lön om året, kan han ej hafva sin bergning vid ett mödosamt arbete, än mindre köpa sig efter hand, någon duglig bok, som likväl är nödvändigt; ty en Lärare, utan nödige böcker, kan ej länge min-

B 4

nas

- g) Rektor undfår i lön af Krono-tionde Spanmålen i Kuopio (tillsförene i Lovisa Stad) 66 tunnor $21\frac{1}{2}$ k.; Konrektor 44 tunnor $14\frac{2}{3}$ k.; Superior Kollega 34 tunnor och Inferior 22 tunnor; till hälften Råg och Korn; nu mera (1804) med två kappars afdrag å hvar tunna.

nas hvad han förut lärt och kunnat. — Mathematicus bör ock hafva här åtminstone så stor lön som Teologen, med hvilken han på det fättet turar i Rektors syster, att de antingen förvalta densamma hvar sitt år, eller ock, att den som i tjensten är äldre, är alltid Rektor, så att efter nuvarande Rektorns afgång, skulle Mathematicus blifva derjente Rektor, och Teologen imedlertid kallas Lektor, tills Mathematicus komme undan. Härigenom undvikas den blandning, att en Mathematicus skulle nödgas löka en Teologisk, och en Teolog den Matematiska Lektion.

Ett ej ringa hinder för studiernas lyckliga idkande, i synnerhet i Randafalme, är brist på tjenliga Skolböcker, hvilka på stället böra vara att tillgå. Åtskilliga böcker, som här kunde med förmån nyttjas, äro ock redan i Sverige utkomne, och hvad deruti saknas, kan framdeles i visse delar utarbetas. Men här behöfves en Fond till att uppköpa, utom några andra nödiga tillbehör, ett godt Vaggur, ett par Glober och Geografiska Kartor, men i synnerhet tjenliga Skolböcker, dem man äfven som premier kunde dela ut åt flitiga och fattiga gossar.

far. Till detta behof fordras åtminstone 50 Riksd. årligen, utom första inköpet af förenämnde Väggar och Glober, m. m. För böckernes upphandling, äfven som för annan hushållning och disciplin vid Skolan, blir Rektor, som härtills ansvarig.

Ett annat hinder för Skolans bestånd i Randafalme, har varit brist på tjenliga kvarter för ungdomen. De rum der nu finnas uppbyggde för dets räkning, böra till anseelig del, afhjelpa denna brist *b)*, och dessutom kan för de äldre vara tillfälle, att få kvarter i gårdarne der nära intill. Åtminstone vet man, att några och trettio gosfar, i början af 1750:talet, voro der inqvarterade utan synnerlig svårighet, ehuru inga rum den tiden voro uppbyggde egentligen för deras räkning. Det blir dock alltid nödigt att vid makt hålla de Skol-rum der nu äro, och dertill upptagas 30 Riksd. om året; hvaraf, om hela summan icke alla år skulle åtgå till reparationer, en liten besparing kunde vinnas till nya byggnader i framtiden.

B 5

Till

b) Nu, efter Skolans flyttning till Kuopio, äro desfa rum förfälde på auktion.

Till en ständig Fond för desfa behof, kan man nog uppgifva ett i sig sjelft tjenligt och billigt förslag. — Enligt den Store Konung GUSTAF ADOLPHS Förordning af den 7 April 1624, som sedermera genom många Kongl. Resolutioner och Förordningar, särdeles Kongl. Resolution på Allmogens befvär, den 28 Juni 1731, §. 32. blifvit stadfäst, skall af hvarje matlag, som på ett hemman bor erläggas årligen i Djekne-penningar 6 öre Silf:mt, hvilka hvarje år användas till ungdomens behof vid Gymnasium och Skolorne, utom det, att hvar och en Skol-Lärare har såsom tillökning på lönen, en Sockens Djekne-pengar. — Nu, sedan det genom Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning, om Kronans penninge-räntors utgörande af d. 6 Dec. 1776, är fastställt, att alla penninge-räntor, som äro äldre och för 1719 antagne, skola utgöras efter 1715 års Mynt-valvation eller till 3 Dal. Silf:mt Riksdalern; hvilket beräkningslätt, genom en sednare Kongl. Förklaring uttryckligen blifvit sträckt till hvarjehanda sportlar och inlösningar af Protokolls utdrag, m. m. vid Collegierne och Domstolarne, så tyckes ock vara billigt, att Djekne-pengarne, hvilken afgift grundar sig på så gamla författningar, erlades på lika lätt,

fätt, så att af hvarje matlag, i stället för 6 öre Silf:mt skulle betalas tre Skillingar ⁱ); och synes detta beräkningsfätt af Djeknepengarne vara så mycket mera skäligt, som 6 öre Silf:mt i Konung GUSTAF ADOLPHS tid gälde åtminstone så mycket, som $4\frac{1}{2}$ Skill. nu för tiden. — Om nu denna förmån skulle vinnas, så kan väl icke den förra afgiften, som är hälften häraf, tagas ifrån de behof, hvartill den är anslagen; men den andra hälften, som nu projekteras till $1\frac{1}{2}$ Skill. af hvarje matlag, tyckes kunna öfver hela Savolax och Svensk Karelén, användas till Skolans förenämnde behof i Randafalmi. — Jag har anledning att tro, att uti Savolax och Karelén äro ungefär 12000 sådana matlag. Hvarföre en afgift af $1\frac{1}{2}$ Skill. af hvarje sådant, gör en summa af 375 Riksdaler. — Härigenom blir således utväg, att ej allenast få de till böcker och Skol-husens reparationer erfor-

2) Man bör härvid anmärka, att detta är skrifvit, innan Kongl. Maj:ts Nåd. Reskript till Consistorium i Borgå, af d. 6 Nov. 1780 blifvit utfärdadt, och hvarigenom Consistorii underdåniga begäran härom, är i Nåder afslagen. — Frågan tyckes dock ännu vara öppen; enligt Kongl. Resolution och Förklaring uppå Prästerkapets underd. befvår, af d. 20 Nov. 1786. §. 8.

fordrade 20 Riksd., utan ock en återstod af 295 Riksd. att användas till lön för den 5:te Läraren härstädes. — Till Exercitie-mästarens aflöning, kunde kanske utväg finnas, genom någon Öfver- eller Under-Officers indelning. Torde ock vara tjenligare, att i från hans göremål skilja Kadetternes inöfning i ridande, och anförtro denna förrättning åt någon af Herrar Officerare vid Karelska Esquadron; som någon tid på året kunde dermed fyslefättas; men till några hästars underhåll tyckes vara svårare att finna någon utväg.

Angående uppbörden af Djekne-pennin-
garne vore nödigt, att Krono-Fogden i Hä-
radet, vid vanliga Uppbördsstämmor, insam-
lade desä medel k), och vid årets slut el-
ler,

k) Sedermera har ock Kongl. Maj:t genom Högst-
berörde Reskript d. 6 Nov. 1780, i Nåder för-
ordnat, att uppbörden af Djekne-pennin-
garne bör ske af Kronans Uppbördsman. — Detta
uppbördsfätt har åtminstone i Borgå Stift, vi-
fat sig bättre och förmånligare, och enär, på
ett eller annat ställe, inlevereringen af de upp-
burne medel, dragit för långt ut på tiden, haf-
va Herrar Landshöfdingarne, uppå skedd anmä-
lan, ganska benåget skaffat deruti all erforder-
lig rättelse.

ler, om möjligt vore, kvartalsvis, tillstälde Skol-Läraren sin andel, och det öfriga till Skolans Rektor. — Härtills (år 1777 och till 1780) har varit vanligt, att Kyrkoherden i Församlingen beförjt härom genom Sexmännen; men dermed går nog trögt, ehuru de listnämnde, enligt Förordningarne äro pålagde, att straxt uttaga desä pengar, der de ej på utfatt dag erläggas.

Men alla andra anstalter äro dock fruktlöse, der man ej tillika får skickliga Lärare. Derpå måste man framför allt vara betänkt. Hvarföre vid befordran till desä Skol-fysllor, endast bör hafvas afseende på skickligheten, och i synnerhet, hvad de 3 öfra Klaserne angår, i akttagas, att den blir Konrektor, som i Historien, Moralen och Geometrin aflägger de bästa prof; att ingen kommer till Matematiska Lektion, som icke ex professo studerat Matematiken och Fyllken, och ingen till den Teologiska, som ej lemna säkra prof af grundelig insigt i den uppenbarade sä väl som Naturliga Teologin; jemte det de äga andra goda egenskaper, som i synnerhet hos Skol-Lärare böra finnas. — Hvaraf följer, att ej heller någon af Kollegerne får komma till någon af desä

fys-

fysflor, der han ej genom behörige prof ådagalägger, det han ex profesfo fluderat de Vettenskaper, fom dervid fordras: men deremot bör deras äfven fom de öfrige Lärares befordran, efter deras skicklighet, till andra embelen vara ofelbar efter 7 eller 8 år, såsom i Kongl. Skol-Ordningen förefkrifves.

Man har i några år haft brist på tjenliga ämnen till Skol-Lärare; fom härrört dels deraf, att man befarat, det Spanmåls-lönerne skulle indragas och reduceras till sitt förra intet, dels ock deraf, att vanan infört äfven i Prest-Ståndet ett nältan för noga beräknande af tjenfte-år, till fördel vid förflags rättigheten, allenast man ej lagligen kunnat bevisas vara ofkicklig 1), hvarigenom ungdomen, på visst fätt blifvit nödfakad, att med aldratorsta föka sig någon tjenst och icke dröja vederbörlig tid vid Lärofäten; dels ock ändtligen derutaf, att man funnit en lättare väg

- 1) Nu mera har denna frucktan lyckligen upphört, sedan Kongl. Maj:ts Allernådigt icke allenast genom Nådigt Resolution af d. 14 Augusti 1786, tryggat och stadfäst Gymnasti- och Skol-Lärarena i Borgå Stift, vid deras Spanmåls-löner, utan ock i Nådigt Cirkulår af d. 21 Augusti samma år, ytterligare stadgat de rätta grunderne till befordran i Prest-Ståndet.

väg att bereda sin lycka; och fordras då en mera stadgad dygd hos en annars skicklig ungdom, att föka de befvärliga och föraktade Skol-fyslor, och icke heldre använda all sin omtanka, att komma till ett embete, hvarvid ej ofta kan vara mer, än några veckors dräglig tjenstgöring om året, men få mycket större förhoppning, att vinna de bästa lägenheter. Dock nekas härmed ingalunda, att ju en äldre, som väl och troget tjent, och derjemte äger lika, eller åtminstone icke utmärkt mindre skicklighet, bör äga företräde vid befordran.

En duglig Lärare behöfver väl ej mycken tillsyn, och den oduglige gör ej synnerlig nytta, äfven under den strängaste uppsigt. Dock bidrar det icke litet till Skolans förmån, om Inspector Scholæ, som Kyrkoherden i Förfamlingen, efter vanligheten, bör vara, sjelf är en skicklig man och älskare af studier och Vettenskaper. Fördenkull föreslås, att ingen kan komma på förslag eller i åtanka vid besättandet af Randasalmi Pastorat, som icke jemte annan nödig skicklighet såsom Prest, i synnerhet genom presiderande med heder vid Akademien eller Gymnasium, utmärkt sig äga grundliga kunskaper

per äfven i några Filosofiska Vettenskaper. På hans skicklighet ej mindre än nit, ankommer nyttan af de examina, som med ungdomen en gång om året skola anställas och hvarvid nödigt vore, att åtminstone en af Herrar Regements-Officerare vore närvarande, hvars vittnesbörd framdeles kunde tjena till upplysning vid det ytterligare färskilda examen, som alla de skulle förpliktas att undergå, hvilka vid Officers förflager åstundade att komma i åtanka, då de framför oöfderade och dem som inga grunder äga, borde kunna göra sig förfäkrade om befordran,

